

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ВРАЊУ

Међународни научни скуп

**КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ И ЊЕНА УЛОГА
У ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ
ДЕЦЕ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА**

- Књига резимеа -

Врање, 2012.

Васпитно дејство бајке код деце предшколског и школског узраста

Резиме

Бајка је једна од најлепших образовних писаних дела која имају етичку и естетску вредност у предшколском и школском образовању. Бајка има велику важност у образовном процесу у раном детињству и школског доба. У раној доби, због свог специфичног језика и порука, бајка нуди могућност препознавања лепоте уметничког изражавања, буђења смисла за лепо и припрема дете за лакше схватање комплексних садржаја других књижевних врста.

Дакле, кроз свет бајке дете улази у свет књижевности и добија основе за обликовање личности.

Бајка воспитава дете. Она развија морал, естетику и креативност деце. Бајка има емоционалан утицај на дете, ствара богат речник, храни деце, оспособљава дете за живот. Једном речју, бајка је једна од оригиналних књижевних врста која организира деце свет и дефинира деце размишљање из аморфног и дифузног аспекта. Проблем интерпретације бајке захтева сталну дискусију и дебат.

Кључне речи: бајка, воспитање, етика, естетика, креативност, интерпретација.

Последњих година у Републици Македонији догађају се значајне промене у планирању, програмирању и реализацији садржаја у васпитно-образовном процесу на свим основама. У тим оквирима, особито од 1994 године, промене су у предшколском и основном образовању видљиве преко имплементације веч познатих модела: *Корак по корак* и *Активна настава-интерактивно учење*.

Нови модели резултирају редуцирањем примене традиционалног модела. Они припремају дете за активног “конзумента” и инвентивног “уметника” способног за интерпретацију садржаја ликовне и музичке уметности с једне, и садржаја језика и књижевности, с друге стране.

Једно од најомилених штива за васпитну, етичку и естетску едукацију деце предшколског узраста у родитељском дому и предшколској установи је бајка. Разлог томе је што тај књижевни жанр поседује специфични рукопис, т.ј. препознатљив наративни

језики и кодирани стил. Тако, у складу с интерпретацијом времена и простора, ликова и порука, бајка нуди најбоље услове за спонтану емисију и фреквенцију језичних кодова и узбудљиво или знатижељно усвајање чаробног дидактичког троугла: ученик, наставник, цртеж (музика/музички цртеж).

Зато, ако и сада поставимо питање чиме треба почети читање у предшколском и школском узрасту, одговор је једноставан-с бајком. Основни разлог за овакво опредјелење је тај што бајка као књижевни жанр нуди деци мноштво елемената за спознају унутарњих проблема, за правилно решење одређених питања важних за емоционално и интелектуално сазревање и стабилизацију детета као личност.

Бајке Charlesa Perraulta, браће Grimm, Hans Christijan Andersena поседују особито и приоритетно значење за васпитно, етичко и естетско изражавање деце и дечје личности.

Бајка прати развој детета. Она партиципира у развоју дечје личности. Бајка је дио менталне слике детета. Бајка је жанр који припрема дете за живот: учи га говорити, мислити, вољети ближњег, чинити добро, вољети земљу/домовину.

Бајка има вишеслојно значење. На пример, интелектуалним развојем дечје личности (преко обогачивања мишљења, речника, израза) она је повезана:

- 1) С емоционалним подручјем (усмјерена преко усменог, естетског и етичког васпитања),
- 2) Са стварањем услова за комуникацију с осталима.

Према томе, у предшколском образовању неопходно је на глобалној основи изградити кохерентан курикуларни систем за конкретну и практичну примјену бајке у васпитно-образовном процесу.

Но, за оптималну реализацију једног таквог система, односно споменутих процеса, треба испунити најважнији услов-васпитач треба бити изванредан интерпретатор с високим квалитативним изражајним могућностима. Зато, не случајно, кажемо да је начин интерпретације једног књижевног дела и његово усвајање истинска драма или својеврсни уметнички ритуал.

О којим сегментима треба водити рачуна при интерпретацији бајке?

1. Ако се при усвајању бајке код детета развија мишљење, боље је уместо: једно време-један цар-једна девојка-један човек и сл. , васпитач- наратор да каже: богат цар, лепа девојка, сиромах човек. Тако се дају прве смјернице и упутства о личностима и јунацима/херојима у бајци.

2. Врло је важно како описујемо хероја/лика и како га презентирамо пред очима слушатеља/детета.
3. Пред очима детета-слушатеља васпитач треба дочарати узбудљиве представе и слике допуњене говором с искључиво експресивним језиком или језиком хероја.
4. Лични став и однос детета према поступцима хероја су пресудни за њихову истинску вредност.
4. Да би заштитио хероје, дете може предложити умеренији, блажи, прихватљивији крај бајке. На тај начин долази до изражавања наивног реализма карактеристичан за дечју психу.
5. Дете очекује оптимистичан и сречан крај бајке или победу над злом, победу правде, нпр. заштиту бедних и незаштитених.
6. Самилосно, невино и крхко дечје срце увек опрашта. Оно тежи према уздицању добра чиме побуђује осећај за лично владање.
7. Васпитни утецај особито потиче поуком. Она је врло импресивна када се исказује преко специфичног језика пословице или поговора.

На основу тога одмах се поставља проблем избора бајке као књижевног жанра. При избору бајке за интерпретацију у предшколском и школског образовања врло је важна композиција сижеа која се може искористити за педагошке циљеве. На пример, дечји писац Видое Подгорец врло сликовито и упечатљиво зна приповиједати о македонској голготи за време илинденског раздобља. Са изванредним експресивним исказом и сочним стилем Подгорец види код деце основни осећај-љубав према правди, љепоти, доброти. Он је књижевник који обавезно поштује основна композициска правила садржаја бајке и нуди је као истинску повјест. Тако се кроз повјести македонске голготе у Подгорца, те кроз истините бајке о Гоце Делчеву код књижевника Ванче Николеског рацају се родољубни трептаји који остављају трајан печат у емотивном свету детета.

Наше искуство говори да се у педагошкој пракси ипак недовољно црпи с фолклорних извора, из усмене и писмене народне традиције. А баш је бајка најадекватнији књижевни жанр за усађивање љубави према родној земљи и властитој нацији. Бајка нуди утврђене норме владања: хуманизам, љубав, правду, стрпљивост, и сл. Одатле још у најранијем периоду, тачније до шестогодишњег узраста, дечје срце треба научити да с радошћу реагира на доброту, да има емпатију према слабима и др. То су појмовне позиције од којих дете треба кренути и упутити се путем који ће га одвести у ону едукативну фазу када се гради љубав према домовини и хуманизам.

Ако се у европској и светској књижевности може показати мноштво бајке с којим треба почети читање/слушање у предшколском и школском узрасту (Снежана и седам патуљака, Пепељуга, Црвенкапица) неопходно је да македонски књижевник и педагог приступи адаптацији или реадaptацији постојече стваралачке традиције, а у том контексту и једне од најдужих и најлепших приповедака: Силјан Штркот аутора Марка Цепенкова. То је бајка с изванредном композицијом у коју је уграден специфичан језични код с мноштвом поговора и фолклорних израза с корисним поукама.

На пример: *Вјеруј синко, јер сваки син и кчи који нису слушали оца и мајку доживели су велику казну од Бога*. Васпитна компонента је на релацији са естетском компонентом коју треба тражити у специфичној наративној синтези реалистичнога и фантастичнога/чудеснога.

Бајка има велику важност за васпитни процес у предшколском и школском раздобљу детета. У основи, на том узрасту са специфичним језиком и исказом бајка нуди могућност буцења осјечаја за естетск осечај, а тим поступком омогућује се да дете припреми за лакше усвајање и разумевање сложенијих садржаја осталих књижевних врста. Тако се кроз свет бајке улази у свет велике књижевности, а детету се отвара могућност за стварање његове личности. Бајка васпитава дете. Она г укључује етичко, естетско и креативно у духу детета. Бајка покрене и обогачује дечју емоционалност, обогачује дечји речник, брине се за душевну личност детета-оспособљава га за живот. Једном речи-бајка је својеврсна књижевна врста која организира свет детета, одређује дечје мишљење.

На крају, бајка је најбоља књижевна врста за комуникацију детета с одраслима, с топлим гласом мајке и васпитача/учитеља у предшколској установи и школи.

Литература:

Китанов, Б. “Методика на наставата по македонски јазик со практикум (I-IV одделение), Штип, 2001.

Петрова, З “Приказната во светот на детето“, VRACA, 2002.

Предучилишното и основното воспитание и образование во Република Македонија, Институт за педагогија, Скопје, 2000.

Владова, Ј. “Литература за деца“, GJURGJA, Скопје, 2001.

